

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA

B-dul Academiei, 3,
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL

În țară . . . . . 10 lei
½ străinătate . . . . . 12 „

DISCURSURI PE CARE NU LE-AM ROSTIT

CUVÂNTARE LA MORMÂNTUL LUI ȘAGUNA

Rășinari, 5 Oct. 1909.

*Inalt Prea Sfințite Mitropolit,
Sfinți Părinți și Domnilor!*

După atâția pioși și buni Români dați vocă vă rog și nnuia dinte cei foarte puțini ¹⁾, veniți de peste munți să-și exprime sentimentele de profundă pietate către memoria aceluia, care se înalță în întunecatul nostru trecut ca o stea, cu atât mai strălucitoare cu cât acel trecut se îndepărtează mai mult de noi. Și mă adresez Vouă la sfârșitul acestui parastas ²⁾, în dubla calitate de Român din țară, și ca om ce se ocupă cu știința pură.

Ca român din țară, venit cu cugetul curat și cu toată inima pentru Șaguna ³⁾ mă bucur în deosebi că am putut lua parte la această înălțătoare serbare de comemorarea nașterii marelui nostru Arhiereu.

Rari sunt momentele și mai rari sunt oamenii asupra căror sentimentul Românilor de prin toate colțurile, dela Pind până la Maramureș, să se concentreze cu atâta dragoste și recunoștință ca acum asupra lui Șaguna; iar eu mă simt fericit că am putut trăi împreună aci aceste momente.

Ce-i drept acum peste tot, în țară, aici, și poate chiar la Pind, peste

1) Pentru aceste înălțătoare serbări de aniversarea nașterii lui Șaguna au venit anume din țară numai dinșii.

2) La Rășinari, după parastasul și discursurile ocazionale cu desvălirea bustului lui Șaguna, a fost o masă frățească în localul școlii. Din ordin mai de sus aci a fost oprit să se rostească vr'un discurs și în special s'a interzis celor din țară să ia cuvântul chiar fiind între patru pereți. Doar cîțiva buni Români în sâlile vecine și-au putut exprima indignarea pentru purtarea neromînească a episcopului Aradului Pap.

3) Printre cei nouă inși din țară erau cîțiva care nu prea știau ce căutau aci, unii nefiind nici Romîni nici poate creștini.

tot unde este suflare drept creștinească, se ridică lauda Celui Prea Înalt de grija ce a purtat bisericii române; peste tot eri în locașuri pline de credincioși s'au amintit frumoasele și mărețele fapte ale Mitropolitului Șaguna. Dar eu am venit anume aci la mormântul său, ca să văd locul în care a trăit, să respir atmosfera în care s'a mișcat, să aud și să văd faptele pe care le-a desăvârșit spre tăria și mărirea neamului. Și'mi simt sufletul covârșit de sinceră admirație pentru acest înțelept apostol al româniei și nu știu cum să aduc mai caldă și mai pioasă laudă celui Atotputernic că ne-a hărăzit în timpurile acele critice ale bisericii și culturei române cu marele Andrei Șaguna.

Venind aci, vreau să spun o vorbă și ca om de știință, și să accentuez nu numai că azi știința merge pe așa căi încât nici nu se poate presupune un conflict între religie și știință, dar că în special pentru această serbare ce ne adună aci, Românul ce lucrează ca gânditor și cercetător în laboratorii e dator să aducă omagii memoriei lui Șaguna și laudă lui Dumnezeu ca și Românul ce servește ca spiritual în biserica Domnului sau ca învățător la catedră. Ca o ilustrare a celor ce spun voiu mai adăoga câteva considerațiuni de un alt ordin asupra faptelor și oamenilor.

O națiune întocmai ca orice unitate din lumea fizică pentru ca să-și afirme valoarea și existența sa, îi trebuie stabilite și bine precizate 3 caracteristice: spațiul, timpul și greutatea. Aceste considerațiuni sunt în lumea reală la baza ori cărei unități de măsură și deci la aprecierea tuturor lucrurilor și fenomenelor.

Aplicând acestea la *națiunea română* constatăm că ea *are bine stabilit un loc al ei*, atât timp cât un petic de Românie liberă va fi pe harta lumei nu e nici o temere că națiunea română și-ar pierde importanța, orice s'ar întreprinde de alte națiuni contra ei sau contra anumitelor părți din ea. Centrul de gravitate al națiunii române va fi întotdeauna în România liberă. Aceasta trebuie să fie o idee conducătoare în acțiunea, gândul și inima sa, pentru orice Român, în sau dinafară de România liberă.

Mai departe trebuie să recunoaștem că *România nu și-a avut încă timpul său*; el va să vie necontestat. În trecutul națiunii noastre rari sunt momentele luminoase în care o ramură sau alta a trunchiului românesc s'a manifestat impunător orientului și mai ales occidentului. Spre apucarea acestor timpuri când națiunea românească să strălucească între celelalte popoare, spre crearea acelor momente și circumstanțe, ce vor să vie neapărat, orice Român trebuie să-și educe inima și mintea lui pentru a însemna locul și a ilustra timpul în care trăește. În această privință un exemplu nemaipomenit de convingător ni l'a dat

nemuritorul Andrei Șaguna. Eșit dintr'o familie macedoneană, așezată într'un loc unde românimea mai nu se mai pomenea; crescut în circumstanțe cu totul vitrige dorinței lui și alor lui, iubitori de neam ¹⁾; ridicat între acei cari nu erau prietenii națiunei noastre ²⁾; el s'a făurit astfel însă, și-a deschis drum și a lucrat așa că a înălțat locul unde a trăit, a luminat norodul peste care a păstorit și a creat c epocă strălucită în istoria politică și culturală a românisuului.

Un duh sfânt l'a călăuzit în noianul așa de schimbător al vieței de atunci. Românimea din Moldova și Muntenia o fi mai avut în decursul timpurilor momente de mărire; pentru românimea din Banat și Ardeal însă cea mai luminoasă epocă până acum este această epocă de orânduială nestrămutată în școală și biserică, a lui Andrei baron de Șaguna. E adevărat că timpurile și evenimentele scot pe oameni la iveală; dar nu mai puțin adevărat că sunt oameni cari provoacă evenimente și înseamnă în istorie timpuri; unul din aceștia a fost Șaguna.

Cât privește *greutatea* ce o reprezintă națiunea, română ea se compune din două părți: e greutatea ce vine din forța brută, a brațelor și a armelor, valoarea timpurilor de barbarie, care și are rostul încă și azi la toate popoarele. Pentru Românie această valoare este știrbită; ea e reprezentată numai de România liberă. Nici cealaltă forță, cea morală și culturală, nu se resimte strigător; ea este în curs de înjghebare. Pentru înjghebarea acestei forțe superioare se adună la un loc aureola tuturor sufletelor mari și a minților luminate ce a dat națiunea română de pretutindeni, întocmai cum pentru formarea oceanelor se adună picăturile de apă dintr'un anumit orizont.

Oamenii mari ce se ridică din românime, ori și unde, dau strălucire întreagă națiunii Române; iată pentru ce gândesc că azi aci la mormântul lui Șaguna trebuia să fie Români cu miile de prin toate părțile românimei, ca să slăvească pe un mare român, un arhiereu înțelept și un om de acțiune. Gândul tuturor trebue să se îndrepte spre Șaguna, mai ales acum când pe intinsul câmp al românimei și în special al celei din Ardeal se simte nevoe dar nu se vede unul la fel. Și gândindu-mă în special la momentele critice prin care trece biserica drept credincioasă de aci, întărită acum 50 de ani de Șaguna, văd cât de grea este sarcina arhiereilor din fruntea acestei biserici, și câtă nevoe este mai ales

¹ Contra vointei mamei lui Andrei Șaguna a fost silit să-și facă studiile în școli catolice ungurești.

² La 19 ani s'a reintors la ortodoxim și după sfârșirea studiilor s'a călugărit și a devenit secretarul mitropoliei Carloviț care nu era prietenoasă bisericei române.

acum de un nou Șaguna ¹⁾. Eu încheiu această cuvântare rugând pe bunul și atotputernicul Dumnezeu să lumineze în acțiunea lor pe prea sfinții părinți conducători ai acestei biserici, cu acelaș sfânt și înalt spirit cu care l'a luminat pe nemuritorul mitropolit Andrei Baron de Șaguna! Amin!

G. MURGOI.

IMNURI

De veacuri se ogliadă ceru 'n mare
Când soarele pășește să se culce,
Dar chipul lui nu are-asemănare
Cu chipul tău de primăvară dulce.
Izvoarele cu tremur s'ar întoarce
Din mersul lor când te-ar zări pe tine
Și firul frumuseții ți l'ar toarce
În șopote poetice, divine.

Flăcării stau mirați în cele sate
Prin care tu trecut-ai câte-odată,
Căci dânșii n'au văzut seninătate
Ca'n chipul tău la nimenea vreodată.
Căci chipul tău de zână ne'nțeleasă
Revarsă scânteieri nemuritoare
Și ochii tăi de gingașe crăiasă
Ascund în ei lumini de sărbătoare.

BCU Cluj / Central-University Library Cluj

V. POIANĂ.

IN AMURGUL VIEȚII

— NOTE —

Luni 19 Septembrie 190....

A șaptea zi de concediu și afurisita de tuse nu mă slăbește de fel. În loc să merg spre bine, pareă merg spre rău.

Acum șapte zile nu eram așa de slab, de palid, așa de moleșit și tusea nu'mi zgâria așa de tare plămâni ca acum.

Mi-a fost atât de rău azi noapte, în cât nu știu dacă am lipit geană de geană; credeam că nu mai apuc ziua.

Și toată noaptea am urmărit cu ochii cum călătoreau pe cer stelele, și par'că și găufurile mele îmi zburau spre ele.

Și vedeam și acolo lume, sate, și mi se părea că văd în marginea unui oraș frumos dealuri multe, cu vii, păduri, la poalele cărora erau case mari, vile frumoase, lumină, veselie. Și par'că vedeam printre ele și căscioara vărului Cosma, cu ferestrele deschise, iar prin razele ce se stre-

¹⁾ Se știe cit de slab în acțiune este actualul mitropolit și cit de puțin vrednic episcopul de Arad. De aceia în alegerea de episcop ce este acuma de făcut trebuie bine judecată și cu multă chibzuință aleasă persoana; din viața lui Șaguna care avusese cel mai mic număr de voturi la alegerea de episcop trebuie să învățăm atât cel puțin, că greșelile ce se fac din interese personale sau ambiții de artă în aceste alegeri sunt spre decăderea și ruina neamului nostru din Ardeal și Banat.

curau înăuntru, vedeam par'că o masă cu câteva sticle pe ea, un scaun, un geamantan, lângă pat lighianul și în pat mi se părea că văd o umbră, chipul unui tânăr slab, palid, cu părul mare și încălețit, cu ochii duși în fundul capului și cu ei ținută în întunericul de afară.

M'am cutremurat deodată, mi-am dus repede mâna la frunte, era asudată, am încercat să mă mișc și abia mă urnii puțin, eram leoarcă de nădușală. Și n'am închis ochii de loc, de loc.

Când s'a luminat de ziuă, a intrat baba Rada să'mi aducă laptele, am încercat să'i spun ceva, dar îmi era stins glasul, râgăiam doar, nici eu nu mai mă auzeam. Greoiu, abia mă ridicai de luai ciobul de oglindă de pe masă să văd cum sunt. Dar de trei ori m'am uitat în el și de trei ori l'am șters de plapămă, mi se părea că e murdar, că e pătat, că nu vede bine, am deschis apoi ochii mari, m'am uitat lung, lung și nu'mi venea să crez, abia mai m'am recunoscut; eu eram, la fel cu cel pe care l'am văzut azi noapte în stele.

Și par'că'mi sună și-acuma în urechi vorbele colegului meu de birou Grigoriu, ce le-am prins când încideam ușa:

— Concediu de lumea asta!

Câtă durere mi-a vărsat în suflet.

Rău om, ce'i făcusem eu lui să-mi spue așa; și-apoi așa de rău să fiu eu bolnav? Nu, nu crez, doctorul mi-a spus alaltăeri că nu mai am nimic, să stau liniștit, că mă plimb puțin și 'neet, să nu obosesc și să nu mai citesc de loc.

Să nu mai citesc de loc, vezi asta mi-e greu, mi-e peste putință. I-am spus-o și lui, și el de ce o fi dat din cap, ș'a plecat repede, a plecat par'că mai descurajat ca altă dată!

Să nu mai citesc de loc? Da, dar cine mi-a înălțat mie sufletul și mîntea, cine mi-a colorat așa de frumos binele, frumosul, adevărul în sufletul meu și le-a învăluit de atâta căldură? Cine mi-a îmbogățit așa de mult ideile, impresiile, expresiile în mîntea mea și le-a înconjurat de atâta lumină?

Cine, tata, mama, ei sărmanii abia știu să lege câteva slove.

Nu, nu ei, ci cartea, cititul, ele mi-au dat toate acestea, ele mi-au înălțat mîntea și mi-au încălzit sufletul.

Și-acuma să'mi spue să mă las de carte, ea care e singura mea prietenă plăcută pe lume?

Nu, n'am să fac niciodată aceasta, întâmplă-se ori și ce.

Le-am spus-o și profesorilor când îmi spuneau la examenul de bacalaureat, că sunt slab și de, cine știe ce se poate întâmpla, și-iam spus-o și doctorului alaltăeri.

Ș'apoi preceptul meu în viața-asta e, că'i mai bine un deștept mort de cât nu viu prost!

Marti 20 Septembrie 190....

Nu sunt așa fricos de 'nehipuiri, dar o fi având și Românul puțină dreptate când a zis că nu'i bine să pornești Marte la drum. Și eu când am venit aicea nu era numai într'o Marte, dar era și trei-spre-zece ale luni. Ași mai fi întârziat eu o zi, dar unde era să stau că se'nplinea luna pentru care plătisem chiria și la hotel e scump, grozav de scump. A trebuit să plec, ș'am plecat.

Când m'am dat jos din tren și-am trecut în dosul gărei, ce să vezi: un cortegin lung, funebru, ducea spre locul de vecinică odihnă pe-un biet tânăr, ce'și sfârșise repede ghemul vieții. Ori și cât n'am fost fricos de 'nehipuiri, dar tot mi-am simțit atunci sufletul învăluindu-se într'un zăbranic des de tristete.

Ce soare și ce veselie a fost astăzi în toată firea. Azi noapte a dat Dumnezeu de-am închis ochii, și m'am deșteptat în zorii zilei în ciripitul păsărilor din liliacul și nucul de lângă poartă. Nu știu, dar par'că și eu sunt altfel, sunt mai bine, mai vesel în zilele senine și calde, în zilele cu soare.

M'am sculat de dimineată și m'am plimbat pe șoseaua de sub vii, până'n marginea pădurei.

Frumos e, Doamne, să te plimbi un ceas sau două, singur, singurel, să stai de vorbă cu sufletul tău, să-l întrebi de păsurii și ce dorinți are, ș'apoi să-ntrebi și natura cea plină de farmec și frumuseți, de ce pentru unii e atât de binevoitoare, iar pentru alții așa de rea și-i face să sufere așa de mult?

Sărmana biata baba Rada, ale cui păcate le-o fi ispășind ea la șapte-zeci de ani să mai muncească încă, în loc să stea să se-odihnească, că-i ajunge cât o fi muncit în tinerete!

Când m'am întors acasă deretecase prin odăe, orânduise toate la locul lor, și-mi pusese și laptele fierț pe scaunul de lângă patul de scânduri de-afară.

Și patul meu de-afară n'are de cât o rogojină pe el, dar pretuște cu mult mai mult de cât un pat cu-o saltea de lână, cu perne de puș.

M'am trântit pe el cu fața'n sus, mi-am tras pălăria pe ochi doar, am căscat gura mare, ș'am dat drumul aerului să năvălească cât mai mult.

Ah, aerul, aerul, mult binefăcător e pentru mine aerul, îl simt, îl simt bine cum intră 'n plămâni mei, cum se'nprăstie prin toate fibrele lor, și cum par'că varsă un balsam iutăritor, dătător de noi speranțe de viață.

De ce nu pot să-mi desfac pieptul în două și să-mi las plămâni în aer și 'n soare vreme multă, multă, căci numai în soare și'n aer se mai găsește viață pentru plămâni mei.

De mult doream să știu cât de mare e nucul din poarta mea, pe care l'au îndrăgit așa de mult păsărelele și adierea vântului. Azi după masă am luat o nuia din gard și-am măsurat-o cu palma, patru-palme și jumătate de-ale mele e tocmai un metru, am măsurat cu ea umbra nucului ce se-utindea pe șosea înainte, ș'apoi am spus și nuiaua mea cu un cap în pământ și cu altul în sus și-am măsurat și umbra ei.

Nuiaua era de-un metru și umbra o făcea ca-un metru și jumătate, am scăzut din două zeci și șapte de metri cât am găsit umbra nucului, nouă metri, cu cât era mai mare umbra de cât înălțimea cea adevărtă, și-am găsit că nucul meu din poartă e de optsprezece metri.

Câtă vreme n'a trecut peste el până a ajuns la înălțimea asta. Baba Rada abia își aduce aminte de când a fost sădit.

E, câte furtuni și vijelii n'au trecut peste tine, nucule, din tinerete până acuma, dar au trecut și vremuri bune și frumoase. Și câte din toate acestea n'ai povestit tu vântului, și câte povești frumoase n'ai ascultat și tu de la cei ce se-adăpostesc în zilele calde, cu soare mult, sub ramurile tale.

Dar, de ce n'om fi putând suferi nici unul din amândoi vremea puțin mai aspră? îndată ce dă nițel frig te ofilești și tu și eu!

Mercuri, 21 Septembrie 190...

Iar n'am putut închide ochii și iar am asudat toată noaptea. Abia spre zină i-am închis nițel și-am adormit puțin.

Mi se părea că tata, mama, plângeau sărmanii, plângeau să li se rupă inima de dorul copilului lor, departe de ei, departe și bolnav, după cum le spusese prin scrisoare, nepotul lor Cosma.

Mi se părea că's lângă ei aproape și cum știam că sunt răgușit, m'am încercat să le spun clar și respicat că n'am nimic, sunt bine.

Dar în sbuciumul acesta, m'am trezit de-odată din somn cu gura plină de sânge, da, sânge din plămâni mei, din sărmanii mei plămâni.

Când a venit baba Rada să ia lighianul să primenească apa, a rămas și ea incremenită când l'a văzut roșu de sânge.

Tremura ea din cap de bătrânețe, dar azi am văzut-o dând din el cu durere'n suflet, ca și doctorul zilele trecute.

După ce deretecă tot prin casă, veni binișor și cu frică, așa cum calză ea întotdeauna și se așază pe scaunul de lângă pat.

Vedeam bine că are să-mi spuie ceva, își puse mâna ei osoasă și aspră pe fruntea mea, se uită lung în ochii mei și abia îndrăzni să-mi zică cu glasul ei tremurător și cald:

— Maică, azi nuți e bine de loc, fruntea ți-e rece, te văd mai palid de

cât eri, ar fi bine să mă reped pân'la oraș să chem pe doftor că el știe să cate'n om și-are să'ți dea de leac.

Cât de dragă'mi-e baba Rada și cât de mult îngrijește ea de mine. Să se ducă până la oraș, atâta cale, să cheme doctorul? N'am lăsat-o, că'i prea bătrână sârmana și calea de-aici până la oraș, e prea lungă și prea grea pentru anii ei cei mulți.

Și doctorul ca să vie aici, trebuie să'i dan zece franci și trăsorei care'l aduce alți zece, că doar pe jos nu vine, că de-asta e doctor.. Douăzeci de franci sunt bani, nu glumă pentru mine, pentru douăzeci de franci am muncit o săptămână, muncă grea și plictisitoare și câte observații aspre și mușcăături veninoase n'am îndurat dela ceilalți colegi de birou, când mă vedeau că strănut doar.

S'apoi și doctorul ce să'mi mai facă, de câte ori l'am chemat nu mi-a spus de cât acelaș lueru, că nu mai am nimic, să stau liniștit, să mă plimb puțin și'nceț și să fiu cumpătat că am să mă fac sănătos.

Ah, sănătate, sănătate, departe ești tu de mine și din ce tinz mai mult să te prinz mai repede, de-acia fugi și tu tot mai inte și tot mai departe.

E, dar eu crez că tot am să te prinz odată și-odată.

Toată ziua nu m'am dat jos din pat, și-acuma stau într'o rână și'mi însemn ziua în caet.

• Ce neprețuite o să'mi fie mie însemnările acestea când m'oi face bine de tot, când nu voi mai avea nimic.

• Ce rău e să fii bolnav, acuma văz eu de ce oamenii când se'nțâlnesc, *se'nțreabă'nțaiu de sănătate, ea e fericirea, ea e viața, ea e tot.*

Să stau o zi întreagă'n pat și să nu fac nimic, nu știu cum, dar par'că asta mă'nbolnăvește și mai rău. Ași vrea să fac ceva, ceva cât de mic, iar foloasele să le tragă alții nu eu. Căci preceptele mele de viață sunt: să muncesc mereu și mult, să muncesc până m'oi sfârși, și din foloasele mele să se'npartășească toți, dar toți fără deosebire.

Căci n'ași vrea să zică cei ce-or veni după mine, că am trăit și eu ca ceilalți, am trăit doar să'nțure lumea.

Joi, 22 Septembrie, 19...

Nu'i mai tace gura greerului de de-asupra ferestrei mele. Cu cântecul lui trist cheamă mereu toamna, ca și cum ea ar fi pentru el aducătoare de mari bunătăți. Și cine știe, i-o fi aducând lui poate bunătăți, dar mie, mie ce'mi aduce toamna?

Ah, mă ia groaza când mă gândesc câte am să mai îndur și'n toamna asta. De ce n'oi fi putând suferi eu frigul?

De ce tusea mă'neacă mai rău și plămânii mă sgârie mai tare, îndată ce se'năsprește puțin vremea?

• Ce frumoase sunt nopțile în luna lui Septembrie. Mij și mii de stele luceau azi noapte pe cer. M'am plimbat mult cu ochii prin ele. Cele mai multe ședeau nemişcate, cu o lumină slabă, palidă, ea ultimele clipe

• Puține însă sclipeau între ele, par'că luându-se la întrecere, să trianită care mai de care mai multă lumină semenelor lor, și-apoi cu toatele să lumineze întregul univers.

• Și cum priveam așa la ele, una dintre cele ce sclipeau mai tare, se desprinse de-odată din locul ei și luminându-și calea eu-o dungă, alunecă în infinit. Se stinsese cineva din cei puțini de pe pământ, al cărui drum rămânea în urmă vreme multă strălucitor.

• Și tocmai fârziu, se desprinse și o stea din cele multe, cu lumina slabă și pieri repede, fără să lase vr'un semn în urma ei.

• De sigur, mai pierise de pe pământ și unul din cei mulți care nu'useamnă nimic în viață.

• Și așa ne stingem rând pe rând, cu steaua din cer, și noi.

Dar, din mulțimea aceia de stele, care-o fi steaua mea? Va scliپی ea vre-o dată sau nu, și de ce nu pot să știu cât va mai sta pe cer?

Nu puteam să mai stau în pat, ceva par'că în sufletul meu mă'n-demna să mă scol, și să mă plimb pe șoseaua ce se'nținde departe, până'n marginea pădurei.

E departe până'n marginea pădurei cale de un chilometru?

E, acum câțiva ani nu era departe, nu era departe de loc, zece minute și eram în pădure. Dar azi, azi când mă simt așa de slăbit, și când îmi duc mâna la frunte nu mai e caldă, azi e rece, rece ca ghiata și plină de nădușală. Și azi când mâinele se lovesc de ceva, sună, sună așa a sec, a scândură, și suptul lor abia mai înfioară nervi din biata mea umbră.

Azi pentru mine acel chilometru e cale lungă, grozav de lungă, și mi-trebuie vreme multă până să'l străbat.

Și totuși simt cum m'atrage și azi duiosul freamăt de pădure, cu farmecul ei atât de plăcut și tainic.

M'am sculat ușor și m'am afundat în pădure. Poteca bătătorită bine, se strecura greoi printre tulpinele tufanilor bătrâni și puternici, iar curpenii și tulpinele agățătoare ale smeurei și murelor, se luptau din răsupteri să astupe poteca de tot. Și eu înaintam tot mai mult spre mijlocul pădurei. Și din ce mă afundam mai adânc înăuntrul ei, mi se părea că pasările cântă mai frumos pe ramurile arborilor, mi se părea că adierea vântului e mai dulce, mai caldă, mai desmierdătoare, și pe jos mii și milioane de insecte făceau un concert plăcut cu sunetele lor.

Ce plină de farmec era natura, câtă veselie și îndemn la viață în toată firea! Și de ce toate acestea le simt eu mai mult azi, când mă simt așa de bolnav? Poate ca să sufăr mai mult?

Mersesem prea mult, m'am întors înapoi, mi-era teamă să nu obosească. Mergeam încet, încet de tot, cu capu'n jos, gândindu-mă la viața mea atât de zbuciumată și plină de amărăciuni de până acum, și mă încercam să văd înainte-mi, viitorul e altfel, sau tot ca trecutul, când de-odată fusei deșteptat de-un răs senin și vesel, scos dintr'un piept sănătos și tânăr. Ridic îndată capul și ce să vezi: în dreapta mea printre arbori, rezemați de un tufan bătrân, doi tineri, da doi tineri, plini de viață și fericire, se sărutau cu atâta foc în cât ai fi crezut că lumea toată numai a lor e.

În pământ de s'ar fi putut așa fi intrat numai să nu le tulbur fericirea.

M'am strecurat ușor printre arbori și-am eșit repede din pădure.

Tremuram ca apucat de friguri și asudasem tot. M'am trântit pe banca de sub tufan să mai mă liniștesc puțin.

Ce fericire pe ei, ce fericire, și cât de mare deosebirea dintre mine și ei. Ei atât de veseli, plini de sănătate și mulțumire, le e deschis și sigur viitorul, un viitor măndru și plin de fericire?

Dar mie? mie de ce nu? Oare nu-s și eu ca și ceilalți, n-am și eu inimă? n-am și eu nervi? N-am și eu sânge? De ce să nu iubesc și eu o copilă frumoasă și plină de viață, căreia să-i dezvălui tot, tot să-i spuși pasurile mele, și să făurim și noi un viitor frumos și măndru, și plin de fericire?

Și'n sărutările ei de fecioară calde și dulci, să-mi uit durerile toate și să mă uit chiar pe mine!

Ah, mi-e dor, mi-e tare dor de viață!

Dar tusea, afurisita de tuse mă neacă iar, și iar îmi sgârie plămâni, mă chiamă la realitate.

Să iubesc eu? Da, dar pe mine cine m'ar iubi, mie cine mi-ar da voce s'o strâng aproape, mai aproape de pieptul meu și să lipească buzele mele reci și pline de sânge, pe buzele ei fierbinti și curate? Când știu toți destul de bine că zilele mi sunt numărâte, și când nici eu nu știu dacă punând acum capul pe pernă, m'oi mai scula mâine de dimineată!

Vineri, 23 Septembrie, 190...

Grozavă noapte! N'am avut în viața mea mai zbuciumată și mai neliniștită noapte ca asta.

De trei ori m'a înecat tusea rău de tot, și parc'că s'a rupt ceva în plămâni mei, că de trei ori mi-a năvălit sângele pe nas și pe gură. Când a venit baba Rada să ia lighianul plin de sânge, încremenise de tot, am văzut-o cu lacrimi în ochi, plângea săraca, plângea și ea de mila mea. Dar, o fi știind ea că boala-asta e neîndurătoare, nu iartă?

Și toată noaptea nu mi-a pierit din minte tabloul cel frumos și viu de

eri din pădure, ce m'a mișcat așa de mult. Doi tineri îmbrățișati, sărutându-se cu foc! Ei erau fericiți, prea fericiți! Și eu, eu nu mă pot da nici jos din pat! Ce rău, ce chin! Poate m'aș duce iar spre pădure, poate i-ași vedea tot acolo și mi-ași mai încălzi și eu sufletul la dragostea lor nebună.

Să'mi încălzesc sufletul la dragostea altora, în loc să mi'l încălzesc la dragostea mea?

Și cum se țineau îmbrățișati, cum se strângeau cu foc, cum se sărutau nebuni! Doamne, doamne, vărsaseși tot harul fericii numai pe ei!

Imi sunt reci buzele, reci ca ghiata, dar le simt cum tremură nervoase, par'că și ele de-un dor, de-o sărutare fermecătoare și caldă, cum nu mi-a fost dat să gust niciodată.

Fii cuminte inimă, liniștește-te mai bine, e prea târziu de-acuma, lasă altora rândul și cât vei mai bate, rămâi tot în singurătatea ta.

Iată aici pe caet o picătură de sânge din sângele meu, ce l'am pierdut azi-noapte. A vrut să'nsemne și ea noaptea cea mai grozavă ce-am avut-o în viață.

Și când stau și euget la omenirea-asta mare, care a făcut atâtea sfertări ca să afle tot, să pătrună tot, să'ndrepte tot, măntreb: de ce n'au găsit doctorii un leac și pentru boala mea? De ce să mă lase să sufăr atâta? Câți ca mine n'or fi suferind în lumea-asta și nu s'or fi sfârșind în floarea vieții?

Și eu n'am moștenit-o din sângele părinților mei, căci ei sunt bătrâni și sănătoși.

Eu m'am muncit prea mult să'nvăt.

Da, dar ce era să fac, că singura mea avere din care să se'npartăsească toți, u era decât mintea, pe care am căutat s'o'nbogățesc și iată-mă acuma unde am ajuns.

Dar de ce am vrut eu să fac mai mult decât ceilalți, de ce m'am sfortat atâta, eu eram chemat să'ndrept lumea?

Nu, nu eu, și ce greșite au fost preceptele mele de până acuma.

Azi văd, văd destul de limpede că'i cu mult mai bine să trăești în lumea asta prost, decât să mori deștept.

Prost să fi rămas, ași fi fost sănătos, m'ași fi buenrat și eu de toate plăcerile, și-ași fi gustat din toate farmecile vieții. Ce e dacă ași fi încurcat și eu ca ceilalți lumea?

M'ași fi strecurat ușor, neobservat printre ei și trăiam și eu mulțumit, nu ca acuma!

Săraca baba Rada, de trei ori a aprins candela pentru Vinerea de azi și de trei ori s'a stins. E supărată și ea că nu e semn bun când se stinge candela.

Am obosit de tot seriind, mai bine să mă odihnesc... să mă culc... să dorm... Și Dumnezeu știe dacă n'o fi somnul de veci!

Sâmbătă, 24 Septembrie 190....

S'a sfârșit de-acuma cu mine!

Toată noaptea n'am avut astâmpăr și mi-e rău ș'acuma, grozav de rău. Tusea nu mai încetează, sunt mereu asudat, fruntea mi-e rece, șira spinării ca ghiata, picioarele nu le mai simt și nici nu mă mai pot urîi, am încercat așa cu creionul în mână și mâna pe caet.

Mi-arunc ochii prin fereastra deschisă și par'că nu mai e nuceul în poartă, par'că nu mai e nici poarta. Ce-o fi asta? Văd numai ceva cenușiu, nedefinit înaintea mea, mă șterg cu mâna la ochi, mă uit iar și par'că nu pot să rup vâlul ce s'a lăsat pe ei. Gura mi s'a deschis singură și absorb aer mult, mult, Nu-mi mai trebuie nimic de cât aer!

Baba Rada a adus ceva, mi se pare că laptele, n'am pus gura pe el, nu îmi place, mie îmi trebuie aer, numai aer!

Dar de ce-o fi luat candela de sub ieoană ș'a pus-o pe masă? Și seade și ea pe scaun lângă mine, auzi-o cum mă'ndeamnă:

— Lasă maică focului scrisul și stai cuminte...

Niciodată n'a stat lângă mine, să'mi fie așa de rău, nu, nu crez. Nu mă mai doare nimic, nu mai simt nimic.

Dar de ce mi văjje urechile... par'că mi se învârtește și capul... și casa toată... A... îi văd... și-acum... îi văd... înbrățișaj iar... iată'i cum se sărută colo lângă tufan... și cum răd... ce veselie... ce zgomot... ce viață... mamă... plânget... de ce... n'am nimic... nimic... mi-e bine... iată plec departe.. nu mai plân. reți... ne-om mai vedea... mă due... mă due... m...

P. G. PAUL

MÂNDRIE

EDOUARD PAILLÉRON

*Mândria neînvincă i-a vieții mele armă,
E piatra unghiulară la 'ntreaga ei lucrare;
Nu-i rege mai puternic și stâncă nu-i mai tare:
Nici ura n'o atinge, nici vremea nu o farmă.*

*Pe-ă ei, nu pe-altă lege, o am mereu în seamă.
Amenințe durerea cu cea mai grea lovire!
Cu fruntea 'n sus voi merge și fără șovăire:
Voința mea-i voință de fer și «eu» mă cheamă.*

*Zadarnic ar vrea ura să smulgă drept simbrie
Un semn de îndoaială, un strigăt de mânie:
Tot ce de jos purcede nu are nici un preț.*

*Par sronuri — de pe culmea, pe care stau — deșarte:
Ascult, zâmbesc, o vorbă nu spun, ci trec departe:
Tăcerea mea-i sfidare și risul meu dispreț.*

C. CARP

MAXIM GORKI

— IEMILIAN PILIAI —

— Acum nu ne mai rămâne să facem altceva de cât să mergem la lucru în mina de sare. E foarte grea munca asta, dar trebuie să ne învățăm cu dânsa, căci altfel murim de foame, la urma urmei...

Vorbind astfel prietenul meu Iemilian, își scoase punga din buzunar poate pentru a zecea oară, și incredințându-se că era tot așa de goală cum fusese și eri, oftă, își lăsă capul pe spate și privi fluerând încetisor, spre cerul senin și arzător.

Stăteam pe o movilă de nisip, cam la trei verste departe de Odessa, de unde venisem și unde nu găsisem de lucru și flămânzi cum eram, ne gândeam încotro s'apucăm. Iemilian, sta lungit pe nisip cu capul înspre stepă și cu picioarele spre mare, în timp ce valurile calde, murmurând ușor, îi spălau picioarele goale și murdare. Priyca cu ochii în soare, și când se întindea ca o pisică, când se târâia până lângă tărmlul mării, așa că valurile în mișcarea lor îl udau până aproape de umeri.

Eu priveam în spre port, în dreptul căruia se ridica un munte de gunoae și care era învăluit de nouri de fum cenușii, și de unde venea luncând pe suprafața undelor, un vuet surd și nelămurit, de la lanțurile ancorelor, de la locomotivele trenurilor de marfă, de la zgomotul lucrătorilor de corăbii. Nu găsisem acolo nimic care să ne poată reînvia speranța perdută, ca să putem afla vre-un mijloc de câștig. Mă sculai și zisei lui Iemilian:

— „Ei, mergem în mină la lucru?”

— „Bine zici!... dar ai să poți lucra și tu? mă întrebă el încet, fără să se uite la mine.

— „Vom vedea.

— Așa dar mergem! repetă Iemilian fără să se miște de jos.

— „Nici vorbă!

— „Foarte bine. Să mergem... Să lăsăm dracului afurisita asta de O-desă înghiți-o-ar pământull!..

— „Ei bine, scoală-te și haidem. Cu blesteme nu câștigi nimic.

— „Unde? In mina de sare? Foarte bine. Dar trebuie să știi scumpul meu frate, că nu-i nici acolo nici o procopseală chiar dacă ne ducem.

— „Dar tu singur ai zis să mergem.

— „Ai dreptate, am spus... ce-am spus am spus... Nu tăgăduese ce-am zis... Dar e adevărat și asta; acolo nu-i nici o procopseală...

— „Pentru ce?”

— „Pentru ce? Tu crezi că acolo ne așteaptă numai pe noi și o să ne zică: bine ați venit domnilor, poftiți încoa, plecați-vă capul și luați bani de la noi. Nu, nu merge așa. Faptele altfel. Acum noi mai suntem stăpâni pe noi...

— „Ei bine! Haide acum.

— Ai răbdare... Va trebui să mergem la directorul minei și cu multă umilintă îi vom spune: Am venit la Excelența Voastră ca să ne aducem pieile vânzare, fiți milostiv și ni le jupuiți pentru 60 de copeici pe zi, și apoi...

— Ia lasă! Scoală-te și să pornim. Până la apusul soarelui ajungem în satele pescarilor, le vom ajuta să-și strângă năvoadele, și poate să ne dea ceva de mâncare pentru asta.

— Mâncare? Ai dreptate. Ei au să ne dea ceva de mâncare și 'ndeajuns; pescarii sunt oameni de treabă... Să mergem... Dar mare procopseală n'o să facem; n'ăvem noroc săptămâna asta... ce să faci?

Se sculă, ud până la piele, se întinse, vâră mâinile iarăși în buzunarele pantalonilor făcute din bucăți de sac, scotoei prin ele, scoase din nou mânele goale, privi răzător la ele și le duse spre ochi.

— Nimic... Caut prin ele de patru zile și tot nimic. Afurisită întâmpalre și asta, măi frate.

— Apucarăm de-alungul tărâmului; numai din vreme în vreme mai schimbam câte-o vorbă. Picioarele ni se afundau în nisipul moale plin de ghiocii melcilor de mare, care sunau la fiecare lovitură a valurilor. Dinspre mare adia un vânticel liniștit și proaspăt, care ne răcorea, perzându-se apoi în stepă și făcând după el nouraci subțiri de colb.

Iemilian, care totdeauna era vesel, părea acum trist și fără curaj, și băgând de seamă acest lucru, încercai să-l înveselesc puțin.

— „Dragă Iemilian, ia mai povestește-mi ceva din viața ta!..

— „Cu dragă inimă frate, dar graiul mi s'a slăbit din pricina stomacului gol... La om stomacul e lucru mare; poți găsi câți dobitoci vrei, dar nici unul fără stomac. Dacă ai împăcat stomacul și sufletul e multumit. Ori ce muncă omenească pornește de la stomac... dar asta o ști și tu foarte bine!

Tăcu un răstimp.

— „Da, frate, dacă mi-ar asvârli marea acum o mie de ruble, pe locul acesta pe care-l vezi, ași face o cărciumă; pe tine te-ași pune mai mare peste ea, mie mi-ași face un pat sub țesghea și mi-ași aseza o teavă de la poloboc până la gură, și când ași dori să mă îmbăt de toate bucuriile și

plăcerile, așa porunci: Maxime, dă drumul la canea și gâl, gâl, gâl... mi-ar curge vinul drept pe gât. Numai să trăiești Iemilian! Ar fi frumos să mă ia dracu! Pe țărani, pe stăpânul ogoarelor, pe dânsul l-ași jupui. Dacă ar veni și m'ar ruga: Iemilian, i-a dă-mi o litră de rachiu pe datorie... Ce? Cum? Pe datorie? Dacă vrei să-ți dau, dă-mi carul tău cu boi, și-ți dau... Ha! Ha! Ha! Ce burtă așa mai face!

— „De ce-ai fi așa de rău, doar și el suferă și rabdă de foame.

— „Ce, încare de foame? Bine, foarte bine. Dar eu nu mor de foame? Drăguțul meu, eu rabd de foame neîncetat, de când m'am născut, cu toate că nu-i scris în nici o lege... E drept, și el rabdă... Dar de ce? Din pricina secetei? Nu-mi vine a crede... mai întâi e secetă în capu-i, și-apoi pe ogor... mă'nțelegi? De ce nu-i foamete și secetă și-n alte țări? Pentru că acolo nu le-a crescut cap oamenilor numai ca să se scarpine după urechi! Acolo oamenii muncesc cu cumpăneală. Asta este. Acolo pot schimba ploaia pe a doua zi dacă nu e nevoie de ea astăzi, și chiar soarele îl pot potoli dacă se arată prea îndrăzneț. Dar noi ce mijloace avem? Nici unul, frățioare... Și-apoi ce mai vorbesc degeaba... Dacă așa avea o cărciumă și o mic de ruble ce bună afacere ar mai fi!...

Iarăși tăcu, își scoase din nou punga din buzunar, după cum era obiceiul, o întoarse pe dos, o privi, scuipe în ea și o aruncă apoi în mare. Valurile înghitiră punguța ușoară și păru că voese să o depărteze de țărni, dar după ce o purtară puțin în vârtoarea lor, o aruncară din nou la țărni.

— Nu vreti... așa-i? Dar trebuie să o primiți...

Emilian luă din nou punga, vâră o piatră în ea și o asvârli departe în mare. Eu râdeam.

— Și de ce râzi? Ce fel de oameni mai sunteți și voi. Cititi cărți multe, le purtați chiar cu voi, dar nu puteți cunoaște sufletul unui om... Urâciune cu patru ochi ce ești!... Cluj / Central University Library Cluj

Aceste vorbe mi le spusese mie și când mă numise „Urâciune cu patru ochi” știam că se supăraseră rău de tot pe mine. Numai în elipe de mânie și de ură împotriva tuturor își bătea joc și de ochelarii mei. Totuși această poreclă îmi dădea în ochii lui o mândrie și o însemnată deosebită, căci în cele d'întâi zile, când ne-am împrietenit, îmi zicea numai „D-voastră” foarte respectuos de și cărasem amândoi cărbuni pe o corabie românească și ea și dânsul eram de jerpelit, zgâriat și negru ca dracu!

I cerni cărare și cu gândul de a-l îmblânzi puțin, începui să-i istorisesc despre alte țări, încercând să-i dovedesc că ideile lui despre mersul soarelui și al nourilor sunt povești.

— Ia-n auzi!... Frumos!... Da... Da... mormăia din vreme în vreme, dar luai sama că interesul pentru țările străine și pentru oamenii și lucrurile de acolo nu era mare împotriva obiceiului lui, și pierdut în gânduri privea înainte în depărtări, abia auzind ce-i spuneam.

— Toate ce-mi spui sunt frumoase lucruri! mă intrerupe el deodată făcând cu mâna o mișcare desprețuitoare. „Dar te întreb și eu!... Dacă ne-ar eși acum în cale un om bogat, cu bani mulți” — apăsând pe *mult* și privind-mă cu coada ochiului — „l-ai gătui pentru ca să-ți poți cumpăra ce-ți trebuie cu banii lui?

Mă înspăimântai.

— Fără îndoială, nu l-ași gătui... — i-au răspuns — nimeni nu are dreptul de a-și agonisi cele ce-i trebuiesc prin jertfirea unui om.

— Ehe!... Da... asta e scris numai în cărți, mai mult pentru împăcarea cugetului, dar dacă domnului care a scris aceste sfaturi i s'ar fi întâmplat să fie într'o încercătură, și el ar fi omorât pe altul pentru a se mântui pe el. Dreptul? Asta-i dreptul!...

— Și pumnul puternic al lui Iemilian îmi apără înaintea nasului — „Și toți oamenii se călăuzesc de acest drept. Și apoi ce se cheamă drept? Iemilian tăcu, întunecat, lăsând în jos genele lui lungi și stufoase. Nu-i răspunse-i nimic, știind că era zadarnic să încere să-i dovedesc contra-

riul, când era mănios. Aruncă în mare o bucată de lemn, de care se împiedecase, oftă, și-mi zise:

— „Ași fuma.

În stepă, la dreapta noastră, zărirăm doi țărani care sedeau jos și priveau înspre noi. Ne îndreptarăm spre ei.

— Bună ziua! le zise Iemilian. Nu aveți cunva să-mi dați o țigară?

Unul din țărani întoarse capul spre tovarășul lui, scuipă un smoc de tutun mestecat în gură și-i zise cu un aer batjocoritor:

— Ce zici Mihai, oareăștia vor tutun?

Mihai își îndreptă privirile spre cer, părând a cere milostivirea lui Dumnezeu, apoi se întoarse și ne zise:

— Bună ziua, dar încotro?

— La Otsaccw, la mina de sare.

— V'a chemat cine-vă acolo?

Tăcurăm; apoi ne așezarăm lângă dânșii. Într'un răstimp, Mihai zise:

— Ia sama Nichita, ia-ți punga să nu ți-o fure corbii.

Nichita răsă, și-și ridică punga de jos.

— Vreți să fumați?

— N'am fumat de mult, și am vrea să fumăm, — răspunsei cu mirat de această privire și de încumentarea obraznică a țărănilor.

— Puteți să fumați, dacă aveți!..

— Ascultă, țaran obraznic... Tacă din gură... Dacă voești să ne dai tutun, dă-ne; dar să nu-ți bați joc de noi... Afurisitul, ți-ai prăpădit cugețul în stepă?.. Te pocnese de nu te mai miști din loc, răeni Iemilian înfuriat.

Țăranii săriră în picioare înspăimântați, puseră mână pe ciomegele lor lungi și se apropiară unul de altul.

— E hei fraților, încercați numai de început!.. le zise Iemilian.

Țăranii aceștia aveau mare poftă de bătae; de aceasta nu mă indoiam de loc. Iemilian numai atâta aștepta judecând după pumnii-i înceștați și ochii aprinși de un foc sălbatic.

Eu nu aveam nici putere, nici chef să mă apuc de bătae și căutai să-i domolesc.

— Stați, oameni buni!.. Tovarășul meu e prea aprins, și nu-i cam bine... Voi, dacă voți, fiți oameni de treabă și dați-ne puțin tutun și apoi ne vedem de drum!..

Mihai se uită la Nichita și începură să râdă amândoi.

— De ce nu ne-ai spus asta de mai de mult?

Mihai vâră mâna în buzunar și scoase o pungă mare și mi-o dete. Nichita băgă mâna în traistă și-mi dădu o pâine mare și o bucată de slănină sărată. Le luai pe amândouă.

Iemilian se așază jos și mormăi mănios printre dinți: Bătu-v-ar D-zeu!

Țăranii se îndepărtară încet, încet, uitându-se din vreme în vreme înapoi spre noi. Noi stam jos, fără să ne uităm la ei. Apoi începurăm să mâncăm din pâinea albă, gustoasă și din slănină. Iemilian mânea cu o poftă nebună, îmbucând cu lăcomie și părea că se ascunde de mine ca să nu-l văd.

Se însera. Peste mare, departe, se cobora amurgul învesmântând jocul undelor cu o pânză albăstrie. Din depărtări, părea că din adâncurile mării se ridica o grămadă de nouri galbeni-albaștrii, înconjurată de un roșazuriu, îndreptându-se înspre stepă și mărint din ce în ce amurgul. De parte, la marginea stepei, un mănunchi de raze de la soarele care apunea, arunca cu bogăție asupra pământului și cerului resfrângeri mărete. În țărături se zbăteau valurile, iar marea cu necontenita-i frământare când roșie, când albastră, era măreată și fermecătoare.

— Acum putem fuma!.. Să vă ia dracu de țărani!..

Iemilian oftă ușurat, liniștit, părând a fi isprăvit cu țăranii.

— Mergem înainte ori dormim aici? Eu nu am gust să-mai merg înainte.

— Dormim aici, îi răspunsei.

— Așa dar dormim aici!.. Bine! — și se tolăni pe pământ cu fața în sus, uitându-se spre cer.

Tăcere adâncă. Iemilian fuma și scuipa din vreme în vreme; eu admiram cu nesățiu tabloul acesta încântător, gustând în tăcere măreția sărei. Valurile se zbateau monoton în tărâm.

— Poți să-mi spui tu ce mi-i spune, dar eu știu că-i bine căud poți să crești în capul unui om bogat, mai ales dacă poți și ești îndemânat, zice Iemilian.

— Mântue odată cu bodogănelele astea ale tale, îi zisei eu mânios.

— Bodogăneli? ce rău găsești tu în faptul acesta! Crede-mă că eu am să-l fac. Sunt de 47 de ani și de 20 de ani îmi bat capul cu lucrul ăsta.

Și când te gândești ce viață păcătoasă duc! O viață de câine. N-am nici casă nici masă, nici lucru, nimic, nimic... mai rău de cât un câine... Sunt om? Nu, dragă frățioare, nu! O duc de azi pe mâine, mai rău de cât un vierme, de cât orice lighioană... cine poate ceti în sufletul meu? Nimeni... Și apoi când mă gândesc, că sunt oameni care trăesc mulțumiți!... De ce să nu trăesc și eu ca ei? Ha? Lua-v-ar satana de pungăși!...

Se întorse repede spre mine și îmi zise:

— Știi, eram odată să... dar n-am dat, vită ce sunt, mi-a fost milă. Vrei să-ți istorisesc.

Incuviințai cu grăbire.

Iemilian mai trase odată din țigară și începu:

— Ceia ce vreau să-ți istorisesc s'a întâmplat la Poltava sunt acum opt ani. Eram comis la un negustor de lemne. Treburile au mers bine timp de un an, dar mai târziu am început să beau și într'o bună zi am șterpelit stăpânului meu 60 de ruble. M'a dat în judecată și m'a condamnat trei luni la închisoare și așa mai departe. După cum se obișnuște. După isprăvirea pedepsei, mi-au dat drumul. Dar unde să mă duc?

În oraș nu puteam să mă mai întorc, căci mă cunoșteau toți; să plec acasă nu aveam nici haine, nici parale. M'a dus la un om cunoscut care era stăpânul unei cărciumi și se indeletnicia cu dosirea pungășiilor, de oare ce găzduia fel de fel de oameni și le ascundea faptele rele. Omul acesta avea un suflet foarte bun și, de altminteri, era cinstit în afacerile lui și foarte deschis la minte. Era un mare cărturar, cetise foarte mult și cunoștea bine viața. Mă duc la dânsul și îi zic: Dragă Pavel Petrov, ajută-mă. De ce nu? asta pot s'o fac, îmi răspunse el. Omul trebuie să ajute pe aproapele lui, dacă este de aceeași treaptă cu el. Rămâi aici, mă-năncă și bea, dar mai ales... faci!... Ce om cumsecade și Petrov ăsta! Aveam un respect deosebit pentru dânsul și el mă iubea mult. Câteodată sta zile întregi sub țesghea și cetia despre haiducii sicilienii. Toate cărțile pe care le avea el povestiau numai fapte de ale haiducilor, și, pe semne făceau și ei câte odată omoruri de oameni, când trebuia. Mari și frumoase fapte au săvârșit dar tot în iad s'au dus!... Și de și erau oameni care-și dădeau seama de ce au cap și brate la urma urmei, vine procurorul și toate s'au sfârșit. Totul e pierdut...

Și cum îți spun, am stat la Petrov ăsta, o lună; două; el îmi cetea și îmi istorisea multe. În timpul acesta, am băgat de seamă că veniau figuri întunecate și aduceau lucruri scumpe; ceasornice, brățări și altele, și el le plătea mai nimic. Dacă unul cerea un pret, Pavel Petrov îi da pe jumătate dar... plătea cinstit. Din pricina asta să vezi ce scandal! Urlete, răcnet, zgomot dar la urma urmei se potoleau toate... Așa e lucru tâlhăresc, frățioare, și apoi mai târziu ajung toți pe mâna procurorului... și pentru ce? Pentru că cel prins e bătut de spargere și furtul a unei sute de ruble!... O sută de ruble!... Viața unui om numai o sută de ruble prețuiește? Prostule, zic eu lui Pavel Petrov, tote faptele astea pe care le faci tu, n'au nici un rost și nu prețuiesc atâta muncă...

Hm! cum se te fac să înțelegi, îmi răspunse el, cine nu prețuiește puținul nu e în stare a avea mai mult, și oamenii aceștia nu-și dau seama de valoarea lor, și acesta e un lucru de seamă. Un om, care-și dă seama de valoarea lui, s'ar înfosi să fure 20 de copeici, cu pretul unei spargerii?... Eu cred că nu... Și începu să-mi dovedească cu pilde, cum trebuie să se poarte un om cumințat... Am vorbit mult de tot asupra acestui fapt... îi zisei: de timp îndelungat îmi muncesc creerul cum ași putea să-mi încerc norocul în chipul ăsta; și de oare ce ești un om care-ți dai bine seama de

astfel de lucruri, te-ai ruga să mă sfătuești cum ai putea lucra mai bine?... Asta o pot face, îmi răspunse el, dar ar fi mai bine să faci tu din capul tău, fără să mai ceri ajutor dela alții!...

Iată ce zic eu: Negustorul Oboimoff, de pildă, trece în fiecare săptămână, singur în trăsură, dela fabrica lui de cherestea spre casă; precum știi și tu, el are totdeauna bani la dânsul și pe lângă asta mai are și banii din vânzarea lemnelor. E câștigul dintr'o săptămână întreagă și, după cât aud, zilnic se face vânzare de aproape 300 de ruble!... ce zici?... Eu nu-i răspunsei nimic... mă gândeam... Înțelegi acum ce trebuie să faci... îmi zise el.

Iemilian tăcu și începu să-și răsucescă o țigară.

— „Da frățioare, mi-am muncit mult capul cu afacerea asta, și chiar în noaptea ceia, m-am pus la pândă într'un stufig aproape de râu; aveam cu mine un drug de fer cam de vre-o două-spre-zece chilograme... Era pe la sfârșitul lui Octombrie... uite îmi aduc aminte ca acum... Noaptea îmi era prielnică, întunecoasă ca sufletul unui om... Locul era foarte bun. În fața mea era podul, căruia îi era rupte câteva scânduri așa că negustorul era nevoit să meargă cu trăsura la pas.

Stăteam și așteptam... Aveam destul curaj și puteam să omor și zece negustori!... Mă gândeam însă cum ai putea lovi mai bine... O izbitură si... gata!...

Iemilian se ridică în sus.

— Da... Pândesc și lovesc... N-am de cât să izbese bine și banii sunt ai mei. O lovitură și... rămas bun!... Dar crezi tu oare că omul e stăpân pe voința lui? Nu-i adevărat, și dacă crezi și tu asta, apoi ești rătăcit!...

Ia spune-mi, de pildă, ce ai să faci mâine? Nu știi... Nu poți ști dacă apuci la dreapta sau la stânga...

...Și cum îți spun, stăeam acolo și așteptam una... și s'a întâmplat cu totul altceva — o împlinire ciudată de tot!... Cum stam acolo și așteptam văd deodată că dinspre oraș vine cineva pe jos, după cât mi s'a părut un om beat, cu un ciomag în mână, mormotind ceva din gură și plângând... îi auzeam sughițurile... Aștept să vie mai aproape și văd că era o... femeie... Am să-ți arăt drumul — eugetai eu, numai vino tu mai aproape... O văzui însă că se apropie de râu și începu să boccească... Iubitul meu, cu ce ți-am greșit eu să merit așa pedeapsă?... Iubit frate, bocetul acesta era sfâșietor... Mă tupilez încet la pământ; dar ea vine de-a dreptul către mine... Mă lipesc încet de pământ. Ea se apropie necontenit de mine, încât era aproape să mă calee... Incepu apoi din nou să boccească: De ce-am meritat eu asta? Pentru ce?... și căzu deodată cât era de lungă lângă mine... Tânguirile ei erau așa de jalnice cum nu pot să-ți spun și... uite acum când îți povestesc pareă simt cum mi se sfâșie inima... Eu stam nemișcat, ea suspina încetisor... De la o vreme, am perdut răbdarea... Mai bine fug de aici, îmi zisei în gând... Dar în clipa aceea eși luna dintre nouri, frumoasă și luminoasă ca într'un vis... Mă rezemai în coate și mă uitai la ea și... planurile mele se risipiră ca fulgii la vânt!... Numai gândeam nimic!... O priveam și inima începea să-mi bată cu putere... Era o copilă țânără de tot, bălae, cu ochii mari, frumoși, și care priveau așa de ciudat... umerii îi tremurau cu putere sub povara plânsului... Nu știu cum dar deodată am simțit un fior... de milă. Mă fac că tuseșe... Ea se sperie și întreabă neliniștită și cu frică: cine-i acolo? cine-i?... cine-i acolo?... Mă scol în picioare și-i zic: „Eu sunt!... Dar cine ești d-ta? întreabă ea, — făcând ochii mari și tremurând... cine ești d-ta?

Iemilian răs.

— Cine sunt eu? Mai întâi liniștește-te și nu-ți fie frică că nu-ți fac nimic... Eu sunt un om din poporul numeros a celor ce cerșesc, îi răspund eu... I-am spus minciuna asta, căci nu puteam să-i spun că stăeam acolo și așteptam să omor un om... Ea îmi zise: Eu am venit aici ca să mă arunc în apă, să mă omor!... Cuvintele astea le spuse în așa fel, în est simții cum o durere începu să mă furnice prin spate... și asta ti-o spun foarte serios, măi frate... Și după cum vezi, ce trebuia să fac?

Iemilian lasă să-i cadă bratele dealungul trupului, privindu-mă melancolic și zâmbind. Apoi reîncepu:

— Am început să-i vorbesc... ce i-am spus nu-mi mai aduc aminte... dar îi vorbeam așa de frumos în cât și mie îmi plăceau singur...

Nici nu știu ce așa fi putut face altă când era așa de tânără și așa de frumoasă!... o frumusetă cum rar se găsește... Da, frate dragă, și o chema Lizi, I-am vorbit mult... Ce? Știi eu? Inima vorbea... Ea mă privea posomorâtă și fără să-mi dea multă luare aminte. Intr-o răstimp începu să vorbească și zâmbi... Când i se însenină chipul mă simții slab, slab de tot... am căzut în genunchi îngânând: Domnișoară!.. Mai mult n'am putut grăi... Ea frățioare, îmi luă capul între mâini, mă privi drept în ochi și începu să rădă dragălaş, cum e zugrăvit numai pe portrete... vedeam numai că buzele i se mișcau parcă ar fi vrut să-mi spue ceva... Intr-o vreme îmi zise: Și d-ta ești nefericit ca și mine... Da prietene, așa a fost. Apoi încet m'a sărutat ușor pe frunte... Dar numai atât... Înțelegi tu? ca un înger... știi tu, în toți cei 47 de ani ai vieții mele nu m'am simțit mai fericit ca în clipa aceea... Vezi? Și când te gândești cu ce planuri mă duseseam acolo?... Așa-i viața!...

Iemilian își rezemă capul între mâini și tăcu. Sub vraja povestirii lui, făceau și eu și mă uitam înspre mare care în mișcarea-i regulată părea pieptul unui uriaș, care respira liniștit în somnu-i adânc.

— ...Se sculă apoi, și-mi zise: Insoțește-mă până acasă!... Plecarăm. Mergeam alături de ea, dar parcă nu mai simteam pământul sub picioare... Zburam. Începu să-mi spue istoria vieții ei... Vezi tu, era singurul copil, la părinți, care erau negustori... un student a venit în casă la dânsii ca să-i dea lecții... mai în urmă s'au amorzat... El a plecat la învățătură de arde, și ea l'a așteptat până să isprăvească de învățat și s'oa de nevastă, după cum se înțeleseseră...

Dar el nu s'a mai întors... a primit o serisoare dela el în care-i spunea că nu mai poate s'oa în căsătorie, căci nu se mai potrivește... Întâmplarea asta a îndurerat nespuse pe biata copilă și de aceea se hotărâse să se omoare... Înțelegi. În timp ce-mi istorisea acestea ajunserăm acasă la dânsa... Îmi zise la despărțire.

— Rămâi cu bine, dragul meu; de mâine eu plec de aici... Ți trebuie ceva bani? să-mi spui drept, să nu te sfiști de loc...

— Nu domnișoară -- îi răspunsei -- nu-mi trebuie nimic, îți mulțumesc... Primește te rog... stărui ea... Ori cât eram de jerpelit, totuși îi răspunsei mândru: Nu, domnișoară; n'am nevoie de nimic... Bani îmi erau în gând mie atunci?... Îmi zise blând: Nici odată n'am să te uit... Îmi ești străin, dar totuși așa de aproape, prieten de suferință!... Dar asta n-are nimic a face cu povestea... întrerupse Iemilian, începând să fumeze cu poftă. Apoi reîncepu:

— Ea a plecat. Eu m-am așezat pe banca d'înaintea casei, Eram întristat peste măsură... Veni paznicul de noapte. Ce cauți tu aici? — întrebă el — îmi pare că vrei să ștergi ceva!... Seos din fire de purtarea lui, îi trăsei o palmă de răsună strada... Țipete, șuerături, scandal... apoi la poliție... Vrea să zică nu se poate altfel decât la poliție — îi zisei, bine, mi-e tot una!... Și-i mai dădui o palmă... Mă așezai din nou pe bancă... S'oa iau la fugă nu aveam poftă... Am dormit la poliție... dimineata mi-au dat drumul!...

M-am dus la Pavel Petrov... Pe unde ai fost pungașule? îmi zise el râzând... Îl priveam; era tot același ca și cel de ieri, totuși îmi păru că era puțin schimbat... Îi povestii întâmplarea... El mă ascultă cu multă luare aminte, apoi îmi zise: Iemilian Nikitici, ești un măgar și un guguman... Să ai bunătatea și să te cari dela mine... m-ai înțeles?... Am plecat și am isprăvit eu dânsul...

— Asta mi-i povestea, frățioare!

Tăcu. Se lungi pe pământ, își puse mâinele sub cap și privea cerul liniștit și presărat de stele. În împrejurimi tăcere adâncă. Numai marea își cânta cântecul-i obișnuit; și acest cântec venea până la mine pe aripele vântului încet, ca suspinul slab al unui suflet chinuit ca în vis...*)

Trad. de DIM. C. ZAVALIDE

*) Din volumul de traduceri «Suflete desnădăjduite», ce va apărea în curând.